

УДК 342.95

Соха С. І., здобувач кафедри адміністративно-правових дисциплін ЛьвДУВС

Профілактика адміністративних правопорушень: поняття та зміст

У статті порушуються питання щодо діяльності державних органів влади, органів внутрішніх справ з профілактики адміністративних правопорушень. Розкривається зміст, поняття та принципи профілактики адміністративних правопорушень. Розглядаються загальносоціальні та спеціальні заходи профілактики, які між собою взаємопов'язані та взаємозумовні, а також спрямовані на вирішення завдань, які ставить перед собою держава на сучасному етапі розвитку.

Ключові слова: профілактика, адміністративні правопорушення, принципи, попередження правопорушень, причини та умови вчинення правопорушень.

В статье затрагиваются вопросы о деятельности государственных органов власти, органов внутренних дел по профилактике административных правонарушений. Раскрывается содержание, понятия и принципы профилактики административных правонарушений. Рассматриваются общесоциальные и специальные меры профилактики, которые между собой взаимосвязаны и взаимозумовлены, а также направлены на решение задач, которые ставит перед собой государство на современном этапе развития.

Ключевые слова: профилактика, административных правонарушений, принципы, предупреждение правонарушений, причины и условия совершения правонарушений.

The article raises questions about the activities of public authorities, police prevention misdemeanors. The content, concepts and principles of prevention misdemeanors. We consider the general social and specific preventive measures that are interconnected and interrelated vzajemozumovni and address the challenges posed by the state at the present stage of development.

Key words: prevention, Administrative, principles, preventing crime, causes and circumstances of offenses.

Постановка проблеми. У сучасний період розвитку незалежної, правової та соціальної держави в Україні дуже гостро постала проблема профілактики адміністративних правопорушень. Ця проблема цікавить не тільки керівників держави, а й обговорюється в наукових гуртках вчених, кримінологів, філософів, практичних співробітників, правоохоронних органів, на яких покладається основна робота в цьому напрямку.

В умовах реформування державного механізму в Україні нового змісту набуває профілактична діяльність державних та самоврядних органів, вдосконалюються та змінюються форми і структури взаємодії у сфері профілактики адміністративних правопорушень.

Аналіз досліджень даної проблеми. Варто зазначити, що теоретичним та практичним питанням профілактики правопорушень, зокрема й адміністративних приділялась певна увага. В різні періоди розвитку держави і суспільства цій проблемі були присвячені, зокрема, праці Аванесової Г.А., Авер'янова В.Б., Андрєєвої О.Б., Бандурки О.М., Бахраха Д.М., Білоуса В.Т., Битяка Ю.П., Голосніченка І.П., Додіна Є.В., Жалінського А.Є., Колпакова В.К., Комзюка А.Т., Костицького М.В., Остапенка О.І., Шемшученка Ю.С. та інших вчених, які представляють різні галузі правової науки.

Метою статті є висвітлення питань щодо профілактики адміністративних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Профілактика адміністративних правопорушень – це соціально спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб,

громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення адміністративних правопорушень, ліквідації факторів, які сприяють ліквідації адміністративної деліктності як соціального явища, та забезпечення, під час здійснення такої діяльності, прав та свобод громадян.

Це визначення виражає соціальну спрямованість цієї діяльності, профілактика — це самий гуманний засіб боротьби з адміністративними правопорушеннями, засіб, який передбачає не покарання, а виховання, застереження членів суспільства від вчинення адміністративних правопорушень.

Як і будь яка діяльність профілактика адміністративних правопорушень має свої певні цілі. Такими цілями є:

- обмеження дії негативних соціальних явищ та процесів, які не лежать у сфері адміністративної деліктності, але взаємопов'язані з нею;
- усунення або взагалі нейтралізація причин адміністративних правопорушень та умов, що їм сприяють;
- нейтралізація негативного впливу мікросередовища особи (сім'ї, школи, вузу, друзів, співробітників тощо);
- вплив на особу, яка за своїми морально психологічними якостями здатна вчинити адміністративний проступок ти продовжувати протиправну діяльність.

Засновуючись на цих положеннях профілактична діяльність повинна базуватися на наступних принципах:

- законності — дотриманні вимог Конституції України та Законів України усіма, без винятку суб'єктами профілактики, здійснення тільки тих заходів, які передбачені цими Законами;
- гуманізму — всебічний захист прав та свобод громадян під час здійснення профілактичної діяльності;
- гласності — систематичного висвітлення у статистиці та засобах масової інформації відомостей про профілактику адміністративних правопорушень;
- демократизму (спільності) — участі у профілактиці адміністративних проступків не тільки спеціалізованих суб'єктів, але й усіх інших державних органів, організацій, місцевого самоврядування, підприємств, установ, об'єднань громадян та окремих громадян;
- науковості — використання форм, методів та засобів профілактичної діяльності, які розроблені та схвалені наукою;
- диференційованого підходу — врахування як загальних особливостей детермінант адміністративних правопорушень, так й індивідуальних властивостей правопорушників;
- плановості та прогнозування — всебічне вивчення та аналіз стану адміністративної деліктності, складання та реалізація відповідних програм профілактики адміністративних правопорушень;
- взаємодії та координації зусиль суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень;
- громадського осудження протиправної поведінки;
- переважання методів переконання — тобто застосування примусових заходів лише після вичерпання всіх інших заходів впливу;
- адекватності методів та засобів профілактики типу деліктної ситуації.

Говорячи про профілактику адміністративних правопорушень як систему певних заходів ми можемо виділити певні функції цієї діяльності:

- 1) Ідеологічна функція. В умовах постійного розвитку та вдосконалення методів

та форм профілактичної діяльності сама її теорія забезпечує, в першу чергу, загальну ідейну спрямованість такої діяльності. Ця функція є науково-теоретичною основою профілактики адміністративних правопорушень, визначає загальну орієнтацію профілактичних заходів, ідеологічного обґрунтування цих мір, методів та принципів щодо їх реалізації.

Основні ідеї можуть бути такими:

- забезпечення, охорона та захист прав та свобод людини та громадянина, які закріплені Конституцією України та міжнародно-правовими актами;

- соціальна спрямованість;

- ідея гуманізму в діях суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень тощо.

2) Прогностична функція. Ця функція спрямована на вибір найбільш оптимальних шляхів вдосконалення системи профілактики адміністративних правопорушень. Вона відображається в передбаченні змін соціального механізму профілактичної діяльності, перспектив її подальшого розвитку, прогнозуванні та оцінці стану адміністративної деліктності в Україні.

3) Операційна функція. Вона виражає безпосередній зв'язок між теорією профілактики та практичною діяльністю по профілактиці адміністративних правопорушень. Сутність цієї функції в тому, що теорія профілактики виступає як наукова база для прийняття конкретних рішень щодо цілей, засобів, методів профілактичної діяльності.

Профілактика правопорушень – одне з важливих завдань органів виконавчої влади та правоохоронних органів держави. Її перевага, як метод укріплення громадського порядку, попередження правопорушень заключається по-перше, у виявленні та усуненні в процесі профілактичної роботи причин та умов, що дозволяють як правило запобігти не одному конкретному, а великій кількості можливих правопорушень, по-друге, заходи індивідуальної профілактики, які мають виховний вплив на конкретних осіб, дають можливість попередити конкретні правопорушення.

Дослідження проблеми профілактики адміністративних правопорушень можливо здійснити лише на базі комплексного та системного підходів, наукові та пізнавальні можливості яких за останні роки знаходять все більше застосування.

Комплексність та системність запобіжного впливу на адміністративну деліктність є складним, внутрішньо взаємопов'язаним і цілісним процесом, що охоплює всі форми позитивного впливу на правопорушення, які існують. Цей процес, в силу свого впливу, пов'язаний із соціально-економічними та ідеологічними змінами, чутливо реагує на негативні явища в нашому житті. Система попереджувального впливу на адміністративні правопорушення постає із реальної дійсності на тій підставі, що існує якісно визначений об'єкт, на який необхідно здійснювати запобіжний вплив.

Під об'єктом системного і комплексного попереджувального впливу слід розуміти сукупність різнорідних, багатосторонніх явищ, процесів, їх окремих сторін, факторів об'єктивного і суб'єктивного порядку, що обумовлюють існування адміністративної деліктності та вчинення деліктів [1, с. 238]. Важливим в цьому напрямі є визначення внутрішніх і зовнішніх деліктних факторів. Їх сутність повинна аналізуватися на основі вчення про детермінаційний комплекс адміністративної деліктності, складовою частиною якої він є.

Необхідно відзначити, що ідея попередження адміністративної деліктності пронизує всю систему адміністративно-правових та процесуальних інститутів, які є не повною мірою гнучкими, рухливими і пристосованими для потреб суспільства. Можна

зробити висновок, що саме поняття «попередження» є збірним або комплексним.

Першим етапом попереджувальної діяльності, спрямованої на недопущення протиправних дій з боку конкретної особи — профілактика. Якщо вона стає недостатньо ефективною, тоді з'являється необхідність запобігання адміністративному правопорушенню або його припинення. Разом з тим, виникають ситуації, коли поняття «попередження» і «припинення», з точки зору практики їх застосування, досить часто виглядають як тотожні, хоча між ними існують деякі відмінності. Вони вказують на наявність певної системи дій порушника, якими б швидкими або миттєвими вони не були. Існує певний момент і в підготовці до вчинення протиправних дій. Тому в даній ситуації необхідно застосовувати виховні або профілактичні заходи примусу, і лише після цього, якщо проведена профілактика не дала позитивних результатів, вся увага зосереджується на попередженні адміністративного правопорушення.

Однакове вживання термінів «попередження» і «профілактика» є нелогічним, оскільки в систему попередження адміністративної деліктності входять різноманітні види профілактичної діяльності суб'єктів профілактики [2, с. 369], але ця діяльність дуже різко аналізується як окрема, відносно самостійна і складна підсистема.

Боротьба з адміністративними правопорушеннями неможлива без вирішення однієї з важливих проблем — профілактики адміністративної деліктності. Практична її необхідність ґрунтується на тому, що більшість людей спочатку вчиняють адміністративні правопорушення, а згодом — злочини. Тому цільовим призначенням профілактики адміністративного правопорушення є попередження правопорушень з метою запобігання переростання правопорушень у кримінальні злочини [3, с. 30].

За останні роки у правовій науці з'явилися праці, в яких автори розглядають профілактику правопорушень як цілеспрямовану діяльність державних органів влади і управління та громадських організацій на виявлення, вивчення і усунення причин правопорушень. У даний час до цієї діяльності залучились і приватні структури, які самі зацікавлені у стабільності та правопорядку.

Профілактику попередження адміністративних проступків слід розглядати в широкому і вузькому розумінні з метою успішної реалізації її у різноманітних сферах життя і діяльності людей.

Широке розуміння профілактики попередження адміністративних правопорушень передбачає здійснення комплексних загальносоціальних заходів, спрямованих на скорочення проступків, нейтралізацію, локалізацію й усунення негативних факторів, що сприяють вчиненню правопорушень, підняття рівня правової культури населення.

Профілактику адміністративних правопорушень, у вузькому розумінні, можна розглядати як діяльність державних органів, адміністрацій підприємств, установ та організацій, їх трудових колективів, громадських організацій та окремих громадян, що спрямована на попередження окремих проступків, застереження конкретних осіб або груп людей від вчинення ними адміністративно карних протиправних дій.

Отже, на нашу думку, профілактика адміністративного правопорушення — це цілісний комплекс заходів соціального, економічного, спеціального та індивідуального характеру, що здійснюються органами внутрішніх справ, іншими державними органами і громадськими організаціями з метою виявлення, нейтралізації та усунення причин та умов вчинення протиправних дій, попередження і припинення правопорушень суб'єктами профілактики.

Сфера профілактики правопорушень надзвичайно широка, тим більше, якщо

брати до уваги реальні можливості і масштаби загальносоціальної профілактики. Сьогодні профілактика правопорушень вже не може залишатись полем діяльності тільки юристів. З метою забезпечення комплексного підходу до профілактики, до її практичного виконання повинні залучатись представники різних громадських, інших природничих та економічних наук.

Осторонь цієї проблеми не можуть залишатися ні державні органи влади, ні правоохоронні органи, ні, насамперед, органи внутрішніх справ на транспорті. Тісний зв'язок і постійна взаємодія органів внутрішніх справ з органами управління і громадськістю — одне із важливих умов вирішення завдань, спрямованих на ліквідацію і зменшення правопорушень, усунення різних причин, що їх породжують [4, с. 97].

Профілактика адміністративних проступків, як певна дія має свою систему. Системна характеристика профілактики адміністративних проступків містить дослідження цієї діяльності як особливої частини соціального регулювання процесами, які пов'язані з завданнями блокування та усунення причин та умов адміністративної деліктності. Ця системна характеристика профілактики передбачає також комплексність, взаємодію усіх засобів профілактики, їх координуваність, яка досягається шляхом планування профілактичної діяльності, а також шляхом розробки організаційних заходів по координації профілактичної діяльності. Системний підхід до проблеми профілактики адміністративних правопорушень потребує дослідження механізму взаємодії різних ланок профілактичної діяльності, які диференційовані по рівню, функціям, властивостям.

Якщо ми звернемо увагу на зміст профілактичної діяльності, то ми маємо виділити такі види профілактики адміністративних проступків: загально соціальна та спеціальна.

Функція загальносоціальної профілактики послідовно здійснюється до всіх процесів розвитку та загального вдосконалення нашого суспільства. Загальносоціальна профілактика адміністративних правопорушень охоплює найбільш великі, ефективні та тривалі види соціальної діяльності, найбільш вагомі соціальні заходи та спрямована на досягнення цілей, які ставить перед собою сучасна Україна. Подібні заходи не ставлять перед собою спеціальну ціль — боротьбу з адміністративними правопорушеннями, однак же, вони є платформою для спеціальної профілактики, становлять важний деліктологічний аспект та спрямовані на вирішення завдань, які ставить перед собою держава на сучасному стані розвитку.

До загальносоціальних заходів відносяться практично усі соціально-економічні перетворення нашого суспільства на сучасному стані. Це, насамперед, створення робочих міст, втілення у виробництво нових прогресивних технологій, окрім цього, важливу роль відіграє реальне закріплення та реалізація прав та свобод людини та громадянина, забезпечення правовому захисту особи, затвердження принципів соціальної справедливості все це не може не оказати впливу на рівень адміністративної деліктності в Україні.

Базу цієї профілактики складають заходи щодо покращення соціальних, економічних та інших умов включення молоді до дорослого життя, а також фінансове, правове та інше забезпечення державою молодіжної політики, заходи по перебуванню системи освіти, підвищенню якості освіти та виховання є основою загально соціальної профілактики адміністративних проступків серед неповнолітніх та молоді. Наприкінці, всебічний розвиток культурного рівня населення, підвищення політичної, правової та трудової культури громадян. Всі ці заходи є важливою основою перебудови

суспільства, його гуманізації, а звідси й фундаментом профілактики усіх без виключення протиправних вчинків.

Спеціальна профілактика містить заходи, які спрямовані виключно на усунення або нейтралізацію деліктогенних факторів, виправлення та виконання осіб які вже вчинили адміністративні правопорушення або можуть їх вчинити. Спеціальні заходи профілактики адміністративних правопорушень здійснюються державними органами, громадськими організаціями та окремими громадянами. Ці заходи відрізняються від загально соціальних своєю спрямованістю на боротьбу з адміністративними правопорушення, а загальносоціальні заходи здійснюються незалежно від деліктогенних факторів (хоча а їх урахуванням), заходи соціальної профілактики цілком зумовлені наявністю адміністративної деліктності, її станом й характером діючих криміногенних детермінант.

Водночас загальносоціальні та спеціальні заходи взаємопов'язані та взаємозумовні. Загальносоціальні заходи створюють відповідні економічні, ідеологічні та організаційні умови для застосування спеціальних заходів профілактики.

Висновки. Сучасний етап розвитку України характеризується послідовним розгортанням демократизму та забезпечує зростання активності населення у вирішенні соціальних задач держави та знаходить своє відображення у діяльності держави спрямованої на боротьбу зі злочинами, адміністративними правопорушеннями. Саме демократія дозволяє ставити питання боротьби з адміністративними правопорушеннями та злочинами на рівень соціальних завдань, які вирішуються єдиними зусиллями держави, її інститутами, громадськими організаціями, колективами, та окремими громадянами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аванесова Г.А. Криминология и социальная профилактика / Г.А. Аванесова. – М. Академия МВД СССР, 1980. – 528 с.
2. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О.І. Остапенко. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при Українській академії внутрішніх справ. – 1995. – 312 с.
3. Адміністративна діяльність: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / [М.В. Ковалів, З.Р. Кісіль, Д.П. Калянов та ін.]. – К.: Правова Єдність, 2009. – 432 с.
4. Адміністративна діяльність: Навчальний посібник // За заг. ред. д.ю.н., доцента О.І. Остапенко. – Львів: ЛІВС, 2002. – 252 с.

